

Emlékkiállítás

Kodály Zoltán születésének 125. évfordulójára

az MTA Zenetudományi Intézete
Zenetörténeti Múzeumában

1014 Budapest I., Táncsics Mihály u. 7.

Rendezte: Bónis Ferenc

Munkatársak: Baranyi Anna és Gombos László

A kiállítás megtekinthető
2007. december 17-től 2008. június 30-ig,
hétfő kivételével naponta 10–16 óráig.

A katalógust szerkesztette és közreadja Gombos László

A kiállítás megrendezését támogatta:

Balassi Intézet –
Nemzeti Évfordulók
Titkársága

Magyar Tudományos
Akadémia

VISSZATEKINTÉS

Ezzel a címmel bocsátotta útjára összegyűjtött írásait Kodály Zoltán. Ez a címe és tartalma a születése 125. évfordulóján megnyíló emlékkiállításnak is.

Elmondani mindent e gazdag életről s a művészet, tudomány és nevelés szálaiból szőtt életműről oly lehetetlen vállalkozás lett volna, mint kanállal kimerni az óceánt. Jelzésekre szorítkozhattunk csupán: megmutatni a gyökereket, amelyeken élete fája kiterébélyesedett – és néhány ágát ennek a zengő csodafának. Gyermek- és ifjúkorának otthonai kisvárosok vasútállomásai voltak – e kisvárosokban sokféle emberrel és sokféle kultúrával találkozott, paraszttal és galántai cigányokkal csakúgy, mint a házi- és a templomi muzsikálás művelőivel és alkalmáival.

Tizennyolc éves korában Budapestre kerülvén, három intézmény légköre hatott rá: a Zeneakadémiaé, ahol a német romantika szellemében tanították, az Eötvös Collegiumé, amely a francia nevelés hatásával ellensúlyozta az Akadémia légkörét, és a Tudományegyetemé, mely a nyelv- és irodalomtudomány eredményeivel és módszereivel tágította látókörét. Érdeklődése a népzene, a kóruskomponálás, a vers és történelem iránt már ekkor határozott formát öltött.

Az emberi hatásokból, melyek a húsz-egynéhány éves fiatalembert a XX. század első éveiben érték, kettő kívánczik különös kiemelésre. Az egyik hatás tanítványa, majdani felesége, Emma felől érte – a másik a Gruber Emma otthonában megismert Bartók irányából. Sírig tartó vagy annál is továbbbélő kapcsolat volt mindkettő: kölcsönhatások sora az élet és munka különböző területein.

Bartókkal közös érdeklődése a népzene iránt nemcsak egy modern tudomány létrejöttét, nemcsak egy új, kollektív és individuális elemekből épülő zeneszerzői nyelv kialakulását eredményezte. De rávilágított egy or-

szág, egy nemzet súlyos szociális helyzetére, kulturális elmaradottságára is. Az általános zenekultúra létrejöttének feltételét a tömegek zenei aktivitásában ismerte fel Kodály – ennek legcélszerűbb eszközét a kóruséneklésben. A kóruskultúra megvalósulását pedig a zenei írás-olvasás tudományának általánossá tételében. E felismerésekkel, s az őket követő tettekkel vált fokozatosan teljessé zeneszerzői életműve. Ehhez a teljességhez tartozik irodalmi és történeti érdeklődése is. Régi és új költők az ő dalaiban és kórusaiban találták meg a rangjukhoz illő (vagy azon túlmutató) zenei formát; a Tegnapp és a Ma együttes szemlélete teremtette meg oratorikus és szimfonikus remekeinek sajátos arculatát a *Psalmus hungaricus* látomásától a *Fölszállott a páva* sorsdrámájáig. Néhány dokumentum magyar költőkkel – Balázs Bélával, Weöres Sándorral, Illyés Gyulával – való kapcsolatára utal kiállításunkon; más dokumentumok pedig Móricz Zsigmondhoz fűződő alkotó-barátságára, mely Kodály mindkét nagy színpadi művén nyomot hagyott.

Kiállításunk – ez bizonyára így van minden hasonló *visszatekintésnél* – az életpályának jószerivel csak vázlatos dokumentálására szorítkozhatott. De talán ennyi is érzékelteti, hogy vele tűzoszlop jelent meg, melynek fénye a jövő útját világítja be. És megértjük, mit jelent Móricz Zsigmond és Kodály Zoltán sokszor hallott híres mondása:

A tűznek nem szabad kialudni!

Bónis Ferenc

GYÖKEREK

Kodály Zoltán morva földre menekült flandriai takácsok sarja. Édesapja magyar vasutas, pályája csúcsán állomásfőnök; Zoltán gyermekkorára vasúti állomásokon telt: Kecskeméten, Szobon, Galántán és Nagyszombatban.

- 1–3 A kecskeméti indóház XIX. század végi képeslapokon (1: Turóczy László, 2–3: Dr. Kubinszky Mihály gyűjteménye)
- 4 Vasútállomás Szobon, képeslap a XIX. század végéről (Turóczy László gyűjteménye)
- 5 A galántai vasútállomás, képeslap (Turóczy László)
- 6 A nagyszombati vasútállomás, képeslap (Dr. Kubinszky Mihály)
- 7 Kodály Frigyes (1853–1926), a zeneszerző édesapja (Kodály Archivum)
- 8 Kodály Frigyes második elemista bizonyítványa, Brünn 1860 (KA)
- 9 Kodályné Jaloveczky Paulina (1857–1935), a zeneszerző édesanyja (KA)
- 10 Kodály Zoltán és testvérei: Pál (1886–1948) és Emília (1880–1919). Fink Sándor felvétele (KA)
- 11 A Kodály-testvérek Nagyszombatban. Balázsovich Gyula felv. (KA)
- 12 A galántai népiskola (KA)
- 13 Kodály Zoltán bizonyítványa a galántai népiskola első osztályában, 1889. Minden tárgyból jelese volt, csak *énekből* volt rosszabb osztályzata (KA)
- 14 Kodály Zoltán második elemista bizonyítványa a galántai népiskolából, 1890 (KA)
- 15 Katona József *Bánk bánja*, mint önképzőkori téma Kodály számára. Levél ismeretlen iskolatárshoz, 1898. augusztus 31. (KA)
- 16–17 Két korai kompozíció: *Ave Maria* (1897) és *Trio két hegedűre és brácsára* (1899) (KA)
- 18 Kodály érettségi képe, 1900. J. Wykopal felvétele, Nagyszombat (KA)
- 19 Érettségi bizonyítvány, Nagyszombat 1900 (KA)

TANULÓÉVEK

Felsőbb tanulmányai kettős pályán futottak: a budapesti Zeneakadémia zeneszerzés tanszakán és a Tudományegyetem bölcsészkarán. E kettős hatást az Eötvös Collegium európai szellemisége tette teljessé.

- 1 A régi Zeneakadémia épülete az Andrássy út és a Vörösmarty utca sarkán. Az erkély Liszt Ferenc egykori szolgálati lakásához tartozott
- 2 Mihalovich Ödön (1842–1929), a Zeneakadémia igazgatója Kodály tanulóéveiben. Labori Miklós felvétele (KA)
- 3 Hans Koessler (1853–1926), Kodály zeneszerzéstanára (Bónis Ferenc dokumentuma)
- 4 Szabó Xavér Ferenc (1846–1911), a hangszerelés tanára
- 5 Herzfeld Viktor (1856–1919), a zenetörténet és zeneelmélet tanára (KA)
- 6 Egy lap Kodály zeneelmélet-füzetéből (KA)
- 7 *A nagybácsi*. Bodnár Gyula és Laczkó Géza farsangi darabja Kodály zenéjével. A partitúra első oldala, 1904 (OSZK Zeneműtár)
- 8 *Este*. Vegyeskar Gyulai Pál versére, 1902 (KA)
- 9 Gyulai Pál (1826–1909), Kodály egyetemi tanárainak egyike, az *Este* szövegköltője. Ellinger Ede felvétele (Magyar Nemzeti Múzeum)
- 10 Kodály Zoltán zeneakadémiai végbizonyítványa, 1904. június 21. Az utolsó évfolyamot Kodály saját elhatározásából megismételte (KA)
- 11 Bartoniek Géza (1854–1930), az Eötvös Collegium igazgatója („BéGé úr”). A Collegium adott otthont és továbbtanulási lehetőséget Kodálynak egyetemi éve idején (KA)
- 12 *Shakespere*[: *Othello*. Kodály egyetemi dolgozatainak egyike (KA)
- 13 *Nyári este*. Kodály jelképes zeneakadémiai. Eredeti kézirat, 1906 (KA)
- 14 Előszó a *Nyári este* átdolgozott változatához, 1930 (KA)
- 15 A *Nyári este* zeneszerzője, 1906

- 16 Egyetemi szakvizsga-bizonyítvány, Beöthy Zsolt aláírásával, 1905. március 30. (KA)
- 17 Kodály egyetemi indexe (KA)
- 18–19 Kodály két tanára az egyetemen: Beöthy Zsolt (1848–1922) és Petz Gedeon (1863–1943) (MNM)
- 20 Balázs Béla rajza Kodályról, 1906. január (KA)
- 22 *Szentiváni ének*, 1905. Az 1906-os *Magyar népdalok* füzetben terjedt el, *Magos a rutafa* szöveggel (KA)
- 23 Kodály, mint Balázs Béla útitársa Berlinben és Párizsban, 1906–07-ben (KA)
- 24 A falon balra: az Eötvös kollégisták Cid-paródiájának színlapja. Zenéjét Kodály szerezte, 1903 (Eötvös Collegium Mednyánszky Könyvtár)
- 25 Jobbra: *A nagybácsi*. Bodnár Gyula és Laczkó Géza farsangi darabjának színlapja (Eötvös Collegium, 1904). „Zenét fűtyül hozzá Kodály úr” (Eötvös Collegium Mednyánszky Könyvtár)

KODÁLY ÉS BARTÓK

Barátságuk, melyet a népdal iránti közös érdeklődés szított fel, a magyar zenei élet megújításának jegyében teljesedett ki. A szó és zene erejével küzdöttek egymás igazságáért, a magyar zene nemzetközi elismertetéséért.

- 1–4 Kodály Zoltán és Bartók Béla Gruberné Schlesinger Emmával, a későbbi Kodály Zoltánnéval, 1906 (KA)
- 5 *Felföldi kocsmában*. Gruber Emma kórusműve Bartók másolatában (Bartók Archívum)
- 6–7 Bartók Béla – Kodály Zoltán: *Magyar népdalok énekhangra és zongorára*, 1906. A sorozat első két darabja Bartók, 11–12. darabja Kodály írásában (BA)
- 8–9 Bartók Béla: *Tizennégy bagatell* (op. 6, 1908). A hatodik darab Bartók fogalmazványában, illetve Kodály másolatában (BA)

- 10–11 Kodály: *Kilenc zongoradarab* (op. 3, 1909). A mű Lento tétele Kodály fogalmazványában, illetve Bartók másolatában (KA)
- 12–13 1910. március 17-én tartották Kodály, és 19-én Bartók első szerzői estjét Bartók és a Waldbauer–Kerpely vonósnégyes közreműködésével. A két műsorlap és a Bartók-est belépőjegye (a Bartók Archivum, ill. Bónis Ferenc tulajdona)
- 14 A két szerzői estre alakult „Magyar Vonósnégyes”: Waldbauer Imre I. hegedű, Molnár Antal mélyhegedű, Kerpely Jenő gordonka és Temesváry János II. hegedű
- 15 Bartók és a Waldbauer–Kerpely vonósnégyes hangversenye az első szerzői estek 25. évfordulóján, 1935. március 19-én. A képen Kerpely Jenő és Bartók Kodály op. 4-es *Cselló–zongora szonátáját* játssza
- 16 1910 augusztusában Kodály feleségül vette az első férjétől elvált, korábban Gruber Emma néven ismert muzikusasszonyt. Bartók *Vázlatok* című zongoraművének Lento tételét adta nászajándékkul a friss házasoknak. Eredeti kézirat (BA)
- 17 Bartók és édesanyja Kodály Zoltánnéval, 1912-ben (KA)
- 18 Bartók és Kodály négykezeset játszik. Kodály Zoltánné rajza, 1913. február (KA)
- 19 *A kékszakállú herceg vára*, Bartók fogalmazványa. Balázs Béla szövegének első német fordítása Kodály Zoltánné munkája, melyet Kodály lila tintával írt be a kéziratba és Kodályné ceruzairással korrigált (BA)
- 20 Kodály: *Levéltöredék barátémhoz*. Bartók és Kodály közös kézírata (KA)
- 21 Bartók és Kodály Biharfüreden, 1917. Kodály Emma felvétele
- 22 *Erdélyi magyarság. Népdalok*. Bartók és Kodály első tudományos igényű népdalgyűjteménye, 1923
- 23 Kodály Kisfaludi Strobl Zsigmond műtermében, második feleségével, Péczely Saroltával megtekinti Bartók szobrát, 1965 (MNM)

EMMA

Gruber Henrikné Schlesinger Emma, 1910-től Kodály Zoltánné, Bartók és Kodály zeneszerzés-tanítványa. Sok nyelven beszélő művelt asszony, jelentékeny zeneszerző, kiváló zongorista, eredményes népdalgyűjtő; múzsa, titkár, korrepetitor, otthonteremtő egy személyben.

- 1–10 Kodály Emma fényképalbumából: a gyermek és a fiatal lány képei; Kodály árnykép-felvétele; Emma mint „szobor” a Gugger-hegyen; az ifjú pár (KA)
- 11 Gruber Emma: *Scherzo zongorára*, Dohnányi Ernőnek szóló ajánlással. Rózsavölgyi és társa kiadása (KA)
- 12 Dohnányi Ernő: *Variációk és fuga Gruber Emma témájára*, szerzői kézirat (Zenetudományi Intézet Könyvtára)
- 13 Népdalgyűjtő úton Erdélyben: Kodály, Kodályné és Bartók (KA)
- 14 A körösfői templomban, 1912-ben
- 15 Kodályné variációi Kodály *I. vonósnégyesének* (op. 2) egy témájára (KA)
- 16 Kodály *Első vonósnégyese* (op. 2). A finale negyedik variációja Kodály Emma műve (Kerényi György kéziratos megjegyzése a partitúrában: „Emmáé”) (KA)
- 17 Kodály a Hármashatár-hegyen. Kodály Emma rajza, 1912 (KA)
- 18 Labdajáték – melyet a svájci Waidbergben sajátított el a Kodály-házaspár. Felvétel az 1910-es évekből (KA)
- 19 Kodály Emma: *Kászoni tánc zongorára* – Kodály Zoltán másolata (KA)
- 20 A Kodály-házaspár Toscaninivel, 1928-ban a Comói tónál (KA)
- 21 Kodály Emma, a „titkár”. Felvétel az 1930-as évekből (KA)
- 22 A Völgy utcai nyaralóban. Gách Marianne felvétele, 1941
- 23 A Kodály-házaspár, Kodályné frissiben megjelent Változatainak kötőjével

MAGYAR NÉPZENE

„Eleinte csak az elveszett régi dallamokat kerestük. De látva a falu népét, az ott kallódó sok tehetséget és friss életerőt, feltetszett előttünk egy, a népből újjászületett, művelt Magyarország képe. Ennek megvalósítására rászántuk életünket.” (Kodály)

- 1 Kodály népdalgyűjtő útjainak egyik térképe, saját bejegyzéseivel (KA)
- 2 Falusi életkép az 1910-es évekből (KA)
- 3 *Az hol én elmegyek...* – támlap Kodály kászonimpéri gyűjtéséből, 1912. A dalt *Székely fonó* című daljátékában használta fel Kodály (ZTI Népzenei Osztály)
- 4 Virágszedés az 1910-es években (KA)
- 5 *Te túl rózsám, te túl...* – Kodály 1910-es gyergyószentmiklósi gyűjtéséből. Az 1960-as években Kodály ennek feldolgozásával egészítette ki *Székely fonó* című daljátékát (ZTI Népzenei Osztály)
- 6–10 Kodály, népzenei lejegyzés és revíziós munka közben (KA)
- 11–13 Kodály népzenei tanulmányaiból: *Árgirus nótája* (1921), *Erkel és a népzene* (1960), *Die ungarische Volksmusik* (1941)
- 14 Anyagrendezés. A létrán: Ránki György. Wellesz Ella felvétele, 1946 (MNM)
- 15 *A jó lovas katonának...* – Kodály 1911-es gyűjtése Zsére községben. A dal a *Háry János* című daljáték toborzójaként vált világhírűvé (ZTI Népzenei Osztály)
- 16 *Kádár István*. A fonográfhengerre fölvelt históriás ének részletes, strofikus lejegyzése (KA)
- 17 *Kádár István* – a históriás ének 1917-ben komponált zongorakíséretes változata, melyet Székelyhidny Ferenc és Bartók Béla mutatott be (KA)
- 18–19 Két lap Kodály Emma gyűjtőfüzetéből (KA)
- 20 Paulini Bélával és a Gyöngyösbokréta mozgalom néhány résztvevőjével. A mozgalom szervezője, Paulini volt a *Háry János* egyik szövegkönyvírója

- 21 Kodály első népzenei összefoglaló munkája: *A magyar népzene*. Az 1935-ben írt alapvető tanulmány 1937-ben jelent meg
- 22 Bartók levelezőlapja Kodályhoz a népzenei gyűjtemény előkészítésével kapcsolatban, 1939. szeptember 4.
- 23–24 Küzdelem az akadémiai Népzenekutató Csoport megalapításáért: Rusznyák István MTA elnök aggályai és Révai József népművelési miniszter utasítása a csoport létrehozására és méltó elhelyezésére (MTAK Levéltár)
- 25 *A Magyar Népzene Tára* főmunkatársaival: Kiss Lajos, Kerényi György, Járdányi Pál és Kodály
- 26 Születésnap ünnepség a Népzenekutató Csoportban. Ünnek: Paulovics Géza, Kiss Lajos, Kerényi György, Kodály, Kertész Gyula, állnak: Szomjas-Schiffert György, Víg Rudolf, Mathia Károly, Vikár László, Olsvai Imre, Keleti Norma, L. Gábor Judit és Sárosi Bálint
- 27 *A Magyar Népzene Tára* első kötete, Kerényi György szerkesztésében (ZTI)
- 28 A falon: Kodály népzene gyűjtő útjainak térképe, Szalay Olga munkája
- 29 Az állványon: fonográf, melyet Kodály is, Bartók is használt (ZTI Zenetörténeti Múzeum)

NEKÜNK TÖMEGEKET KELL A ZENÉHEZ VEZETNI!

Zenekultúra csak tömegek zenei aktivitására alapozható – ennek legcélszerűbb eszköze a kórus. Hogy pedig az éneklők tömege eligazodjék a kotta világában: meg kell ismernie a zenei írás és olvasás elemeit.

- 1 Kodály 1926. március 17-i magyar dalestjének műsora a *Gergely járás*, a *Himfy-dal* és az *Imhol nyitva én kebelem...* ősbemutatójával
- 2 *Zöld erdőben* – a korai gyermekkarokból. Eredeti kézirat (OSZK Zeneműtár)

- 3 *Hegyi éjszakák.* A szöveg nélküli nőikari ciklus első darabja Karvaly Viktornak, az ősbemutató karnagyának szóló ajánlással (OSZK Zeneműtár)
- 4 Wally Toscanini és férje budapesti házasságkötésük után a két tanúval: Harsányi Zsolttal (a *Háry János* egyik szövegkönyvírójával) és Kodálllyal, 1931 februárjában. Az ifjú pár nászajándéka Kodály *Négy olasz madrigáljának* egyik darabja volt (MNM)
- 5 *Ének Szent István királyhoz.* Az országalapító és országmege tartó király halálának 900. évfordulójára írt kórusmű egyszersmind figyelmeztetés az új szomszéd, az Ausztriát bekebelező Német Birodalom közelségére. Eredeti kézirat (OSZK Zeneműtár)
- 6 Kodály Zoltán Szent István szobra előtt (KA)
- 7 *Fölszállott a páva.* Kodály gyűjtőhatású férfikara Ady versére. Szerzői kézirat
- 8 Kodály *A magyarokhoz* című Berzsenyi-kánonját vezényli
- 9 *Karácsonyi pásztortánc.* A gyermekkórus eredeti kézírata (OSZK Zeneműtár)
- 10–11 Ovodás kislemberekkel és Forrai Katalinnal. Vikár László felvételei
- 12 *Kisemberek dalai.* Kodály sorozata ovodások éneklésére szánva. Zeneműkiadó, 1961 (OSZK Zeneműtár)
- 13 „Az még nem magyar kultúra, ha magyar emberek nagyszerű műveket írnak, azokat az egész világon előadják, csak itthon nem. Az lesz magyar kultúra, ha azok a művek itthon találhatnak a legmegértőbb és leglelkesebb közönségre.” Kodály töprengése egy naptárlapon (KA)
- 14–16 Az új közönségért: *15 kétszólamú énekgyakorlat* (1941); *Karácsonyi ének* – a *Bicinia hungarica* első darabjának autográfja; a *Bicinia hungarica* első füzet, 1937 (14: OSZK Zeneműtár, 15: KA, 16: Szalay Olga tulajdona)
- 17 Virágot kap egy ovodás kislánytól
- 18 *Öregek.* Weöres Sándor verse egy újságlapon, Kodály zenésítés előtti javításaival (KA)
- 19 Weöres Sándor levele Kodályhoz, 1934. június 24. (KA)
- 20 *Norvég leányok.* Kodály vegyeskara Weöres Sándor versére, eredeti kézirat (OSZK Zeneműtár)

21–27 Tanítványokkal és munkatársakkal:

- 21 Békés-Tarhoson, Mánya Éva szabadtéri szolfézsóráján: Nemeszeghy Lajosné Szentkirályi Márta, Zathureczky Ede, Szávai Magda, Kodály, Karczag György, Ránki György (félig eltakarva) és Gulyás György alapító-igazgató (KA)
- 22 Sztojanovits Adrienne-nel, a *Pünkösddölő* első karnagyával és Domokos Máriával, a későbbi népzene kutatóval (KA)
- 23 Nemesszeghyné Szentkirályi Mártával, a kecskeméti ének-zenei általános iskola alapító-igazgatójával és Bors Irmával, a budapesti Marczibányi téri iskola énektanárnőjével (KA)
- 24 Andor Ilonával, nőikari műveinek karnagyával (Andor Ilonától balra: Andor Éva, a későbbi operaénekes)
- 25 Szőnyi Erzsébettel az amerikai Interlochenben, 1966-ban
- 26 Zeneszerző-tanítványaival 1922-ben: Kerényi György, Bárdos Lajos (elmosódva), Hodula István, Ádám Jenő, Kertész Gyula, Kodály, Szelényi István, Doráti Antal és Szigeti Mihály (KA)
- 27 Zenetörténész és népzene kutató tanítványaival, 1953-ban: Gábry György, Hoffer Péter, Székely András, Vikár László, Pernye András, Kárpáti János, Bónis Ferenc, Hegyi Erzsébet, Olsvai Imre. Kodály mellett Tóth Margit ül

TÖRTÉNELEM – IRODALOM

Szimfonikus művészetét történelmi látomások ihlették. Régi és kortársi költők verseinek megzenésítésével, a prozódia törvényeinek felfedezésével lerakta a magyar műdal alapjait.

- 1 *Nausikaa.* Kodály korai dalainak egyike, Bálint Aranka versére, 1907 (MTAK Kézirattár)
- 2 *A farsang búcsúszavai* – a *Megkésett melódiák* Csokonai-dalának kézírata (KA)
- 3 Kodály könyvtárából: Csokonai költeményei a zeneszerző margi nális jegyzeteivel (KA)

- 4 *Az erdő.* Dal kollégista társa, Balázs Béla versére. Szerzői kézirat (KA)
- 5 Emil Hertzka, az Universal Edition igazgatójának levele Kodályhoz, Bécs 1920. május 29. Ebben javaslatot tesz a zeneszerzőnek minden kiadatlan és a jövőben megírandó műve megjelentetésére (KA)
- 6 Kodály a *Fölszállott a páva* változatok partitúrájával. Gách Mari-
anne felvétele, 1941
- 7 *Fölszállott a páva.* Az autográf partitúra első lapja (KA)
- 8 A régi galántai cigányok repertoárjából – Kodály *Galántai táncainak* egyik forrása. Az 1803-ban Bécsben megjelent nyomtatványnak Jo-
seph Haydn kottatárában fennmaradt példánya (OSZK Zeneműtár)
- 9 *Galántai táncok.* Kodály ismertetése, melyet az 1933-as ősbemutató
filharmóniai műsorfüzetébe írt (KA)
- 10 Kodály az 1920-as években (KA)
- 11 *Siralmas nékem.* Kodály Balassi-dalának kézírata, 1924 (KA)
- 12 *Marosszéki táncok.* A zongorára komponált változat kézírata, 1927
(KA)
- 13 Arturo Toscanini dedikált arcképe. Az olasz karmester a *Psalmus*
hungaricus, a *Nyári este*, a *Marosszéki táncok* és a *Háry-szvit* elő-
adásával jelentősen hozzájárult Kodály világsikeréhez (KA)
- 14 Wilhelm Furtwängler német karmesterrel a budapesti Vigadóban,
1943. február (MNM)
- 15 *Marosszéki táncok.* A mű zenekari változatának kézírata, 1930 (KA)
- 16 A falon: Galántai muzsikuskis cigányok. Stock János Márton hat
rézkarca, 1776. (Szépművészeti Múzeum)

NÉP-DALJÁTÉK

„...tudom, hogy jók a szereplők dalai. Egytől-egyig a néphagyományból
valók. Gyöngyszemek, csak a foglalatuk enyém. Igyekeztem, hogy méltó le-
gyen hozzájuk.” (Kodály)

- 1 *Dorottya.* Csokonai víg eposzát Móricz Zsigmond színpadra alkal-
mazta az 1920-as évek elején. A zene írására Kodályt kérte fel. Az
eredeti gépirat első és utolsó lapja, egy magyar tánc feltüntetésével
(Petőfi Irodalmi Múzeum)
- 2 Gáti István: *A' kótából való klavirozás mestersége*, Buda 1802.
Ebből merítette Kodály a *Dorottya* magyar táncának témáját (ZTI
Könyvtár)
- 3 Magyar tánc a *Dorottya*ból, Kodály partitúrájának eredeti kézírata
(KA)
- 4 Közzene a *Háry János* c. daljátékból – az előbbi magyar tánc átdol-
gozott változata, 1926 (KA)
- 5–7 Oláh Gusztáv színpadtervei a *Háry János* második kalandjához, ill.
az utóbb kihagyott világvége-jelenethez, 1926 (OSZK Színház-
történeti Tár)
- 8–12 Kodály a *Háry János* szereplőivel: Palló Imrével, Mátyás Máriával,
Palánkay Klárával, valamint a bécsi toronyóra makettjével (KA)
- 13–14 Kodály levele Móricz Zsigmondhoz, amelyben az Odysseus szöveg-
könyvét kéri (Petőfi Irodalmi Múzeum)
- 15 *Tiszán innen, Dunán túl...* Bartók Béla 1906-os felsőireghi gyűjtése
(ZTI Népzenei Osztály)
- 16 *Tiszán innen, Dunán túl...* Háry és Örzse kettőse a daljátékból.
Autográf partitúra (KA)
- 17 *Székely fonó*, 1932. Oláh Gusztáv függönyterve (OSZK Színház-
történeti Tár)
- 18 Kodály rendezői utasításai a *Székely fonó* előadásához, eredeti
kézirat (KA)
- 19 *Hess légy, ne szállj rám...* – Kodály gyűjtése Kászonjakabfalván,
1912-ben (ZTI Népzenei Osztály)
- 20–21 Móricz Zsigmond: *Sírató.* A *Székely fonó* Görög Ilona-jelenetét Mó-
ricz 1926-os színpadi műve inspirálta. Móricz kéziratába Kodály írta
be ceruzával a síratódallamokat (Petőfi Irodalmi Múzeum)
- 22 *Kitrákotty.* A *Székely fonó* legnépszerűbb dalának kézírata (KA)
- 23 Kodály a *Székely fonó* makettjével. Kertész Gyula felvétele

- 24 *Cinka Panna balladája*. Kodálynak az 1848-as szabadságharc centenáriumára írt darabja, Balázs Béla szövegére. A bemutató műsora (OSZK Színháztörténeti Tár)
- 25 Ocskay sátra. Oláh Gusztáv színpadterve *Cinka Panna balladája*hoz (OSZK Színháztörténeti Tár)
- 26 A falon balra: a *Háry János* bemutatójának plakátja, 1926. október 16. (OSZK Színháztörténeti Tár)
- 27 Jobbra: a *Székely fonó* bemutatójának plakátja, 1932. április 24. (OSZK Színháztörténeti Tár)
- 28 A próbababán: Háry János jelmeze (Magyar Állami Operaház)

AZ UTOLSÓ ÉVEK TÖRTÉNETÉBŐL

1958-ban elveszíti Emma asszonyt, egy év elteltével feleségül veszi Péczely Saroltát. Nagyszabású alkotások kerülnek még ki műhelyéből. Mint zeneszerző, tudós és nevelő, nagy utakra vállalkozik. Ír és komponál, szinte végéig percéig. Halála nemzeti gyász.

- 1 *Zrínyi szózata*, vegyeskar bariton szólóval. A műben Kodály idézet-szerűen felhasználta Vörösmarty Mihály és Egressy Béni *Szózatát*. Eredeti kézirat (KA)
- 2 A *Zrínyi szózata* nyomtatott kiadása. Az 1955-ös bemutató karnagyának, Vásárhelyi Zoltánnak dedikált példány címlapja
- 3 A *Zrínyi szózata* bemutatója után Palló Imrével, Vásárhelyi Zoltánnal és a Magyar Rádió énekkarával a Zeneakadémia nagytermében
- 4 A Kodály-házaspár Yehudi Menuhin-nal. Emma asszony élete utolsó éveit kórházban, illetve tolóksiban töltötte. Az 1958 szeptemberében készült fénykép az utolsó felvétel róla (KA)
- 5 Emma asszony gyászjelentése, Kodály kézírata
- 6–7 Kodály sorai, melyekben köszönetet mond a részvételért
- 8 1959 szeptemberében Kodály részt vett a nemzetközi Haydn-kongresszuson. Képünkön: Kodály Szabolcsi Bencének lapoz, baloldalt a Tátrai vonósnégyes (KA)

- 9 *Szimfónia*. Az 1930-as években felvázolt, 1961-ben bemutatott mű kezdőtémájának első följegyzése (KA)
- 10 A *Szimfónia* bemutatóján Luzernben, Kühner Ilsével, Serly Tiborral és 1959 decemberében elvett második feleségével, Péczely Saroltával (KA)
- 11–12 Négykezes zongorajáték Saroltával (KA)
- 13 Izraelben: kirándulás Capernaumban (KA)
- 14–15 A zongoránál (KA)
- 16 Kodály, Edvi Illés Aladár portréjával... (MNM)
- 17 ... és Petri Pick Lajos első mellszobrával (KA)
- 18 Díszdoktori tógában, Oxford 1960 (KA)
- 19 *Óda*, vegyeskari-zenekari mű Arthur O'Saughnessy ír költő versére, 1964 (KA)
- 20 Illyés Gyulával Kecskeméten, Katona József szobrának avatásán (KA)
- 21 Illyés Gyula: *Bevezető egy Kodály hangversenyhez*, 1962 – a költő kézírásában
- 22 Yehudi Menuhin 1961. november 18-i levele, amelyben Kodályt felkéri hegedűverseny írására (KA)
- 23 Vázlatok a befejezetlenül maradt *Hegedűversenyhez* (KA)
- 24 Audiencián XXIII. János pápánál, 1962
- 25 Keszthelyen 1965-ben, a *Mohács* című kórus bemutatása után. Langer Klára felvétele (MNM)
- 26 *Laudes organi*: Kodály 1966-ban befejezett, utolsó nagyszabású kompozíciójának kézírata (KA)
- 27 Az utolsó felvétel a kórházi kivizsgáláson tartózkodó Kodályról, 1967. március 4. Kodályné Péczely Sarolta felvétele (KA)
- 28 Az utolsó kézvonások. Ritmusvázlat tervezett Ady-kórusához, az *Isten harsonájához* (KA)
- 29 1967. március 6-án Kodály meghalt a Kútvölgyi úti kórházban – a család gyászjelentése
- 30 Kodályt a MTA előcsarnokában ravatalozták fel. Tízezrek álltak sorban a székház tömbje körül, hogy leröghassák kegyeletüket.

TÖRTÉNELMI HANGVERSENY 1923-BAN

Budapest egyesítésének 50. évfordulóját, 1923. november 19-én, rendkívüli filharmonikus hangverseny köszöntötte Dohnányi Ernő vezényletével. Dohnányi *Ünnepi nyitányának*, Bartók *Tánc szvitjének* és Kodály *Psalmus hungaricusának* ősbemutatója az új magyar zene diadalünnepe volt.

- 1 Dohnányi Ernő *Ünnepi nyitányának* eredeti kézírata (BTM Kiscelli Múzeum)
- 2 Kodály *Psalmus hungaricusának* partitúrafogalmazványa a mű vázlateival (BTM Kiscelli Múzeum; KA)
- 3 Kecskeméti Vég Mihály 55. dícsérete a református énekeskönyv 1736-os debreceni kiadásában (Ráday Gyűjtemény)
- 4 Kodály vezénylőpálcája (KA)
- 5 Arturo Toscanini a *Psalmus hungaricus*t próbálja Bécsben (KA)
- 6 Bartók *Tánc szvitjének* eredeti kézírata (BTM Kiscelli Múzeum)
- 7 A tárló fölött: az 1923. november 19-i filharmonikus hangverseny plakátja (OSZK Kisnyomtatványtár)

Szalatnyai József festménye Kodály Zoltánról (ZTI Zenetörténeti Múzeum)

Petri Pick Lajos Kodály Zoltán-mellszobra, 1943 (Magyar Nemzeti Galéria)

A kiállítás anyagát az alábbi magánszemélyek és intézmények

bocsátották rendelkezésünkre:

KODÁLY ZOLTÁNNÉ,

a Kodály Archívum és Múzeum (KA), a Budapesti Történeti Múzeum (BTM), az Eötvös Collegium Mednyánszky Dénes Könyvtára, Dr. Kubinszky Mihály, a Magyar Állami Operaház, a Magyar Nemzeti Galéria, a Magyar Nemzeti Múzeum, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának (MTAK) Kézirattára és Levéltára, az MTA Zenetudományi Intézetének (ZTI) Bartók Archívuma (BA), Könyvtára, Népzenei Osztálya és Zenetörténeti Múzeuma, az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) Színház-történeti Tára, Kisnyomtatványtára és Zeneműtára, a Petőfi Irodalmi Múzeum, a Ráday Gyűjtemény, Szalay Olga, a Szépművészeti Múzeum, Turóczy László.

Köszönet mindannyiuknak!